

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-4-40>**Катерина ПАВЛИШИНЕЦЬ,***orcid.org/0000-0003-0973-9605*

вчитель фізичної культури

Ужгородської спеціалізованої школи I-III ступенів № 5 з поглибленим вивченням іноземних мов

Ужгородської міської ради Закарпатської області

(Ужгород, Україна) *pavlishinkateryna@gmail.com*

ДІАГНОСТИКА АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто теоретичне обґрунтування проблеми підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності. Розглянуто актуальні завдання щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури та освітній процес майбутніх вчителів фізичної культури в закладах вищої освіти. Теоретично обґрунтовано проблематику адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі педагогічної практики.

У статті уточнено, що важливими чинниками підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в закладах вищої є неналежна готовність до професійної діяльності та рівень адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності. З'ясовано, що система підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в закладах вищої освіти зорієнтована на забезпечення готовності фахівців до професійної діяльності та повинна враховувати усі складники навчально-виховного та організаційного процесів закладу освіти.

Розглянуто діагностику адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності з підбором та адаптацією наявних методів діагностики за визначеними компонентами, розробленням авторської методики діагностики адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності для визначення рівня адаптованості фахівців, з'ясуванням та обрахуванням результатів вихідного рівня адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності.

Відповідно до результатів теоретичного аналізу наукових праць і з урахуванням досягнень педагогічної науки й практики з'ясовано стан адаптованості майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності. Подальшого напрацювання потребує розроблення щодо дослідження використання інноваційних методів для адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі педагогічної практики.

Ключові слова: педагогічна освіта, фізична культура, адаптація до професійної діяльності, професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури, педагогічна практика.

Kateryna PAVLYSHYNETS,*orcid.org/0000-0003-0973-9605*

Physical Education Teacher

Uzhhorod Specialized School of I-III grades № 5 with in-Depth Study of Foreign Languages

of Uzhhorod City Council of Zakarpattia Region

(Uzhhorod, Ukraine) *pavlishinkateryna@gmail.com*

DIAGNOSIS OF ADAPTATION OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE TO PROFESSIONAL ACTIVITY

The article considers the theoretical substantiation of the problem of preparation of future physical education teachers for professional activity. The actual tasks of improving the professional training of future physical education teachers and the educational process of future physical education teachers in higher education institutions are considered. The problems of adaptation of future physical education teachers to professional activity in the process of pedagogical practice are theoretically substantiated.

The article clarifies that important factors in the training of future physical education teachers in higher education institutions are inadequate readiness for professional activity and the level of adaptation of future physical education teachers to professional activity. It was found that the system of training future physical education teachers in higher education institutions is focused on ensuring the readiness of professionals for professional activities and should take into account all components of the educational and organizational processes of the educational institution.

Diagnosis of adaptation of future physical education teachers to professional activity with selection and adaptation of available diagnostic methods by certain components, development of author's methods of diagnostics of adaptation of future physical education teachers to professional activity to determine the level of adaptation of specialists, clarification and calculation of initial level of adaptation of future teachers physical culture to professional activity.

According to the results of the theoretical analysis of scientific works and taking into account the achievements of pedagogical science and practice, the state of adaptation of future physical education teachers to professional activity is clarified. Further work needs to be developed to study the use of innovative methods for the adaptation of future physical education teachers to professional activities in the process of pedagogical practice.

Key words: teacher education, physical education, adaptation to professional activity, professional training of future physical education teachers, pedagogical practice.

Постановка проблеми. В сучасних умовах нова парадигма освіти зумовлює модернізацію професійної освіти, удосконалення системи підготовки майбутніх вчителів фізичної культури з метою підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці, адаптованих до професійної діяльності із впровадженням фахових знань і вмій та виконання професійних функцій, готових до використання інноваційних методів, форм і засобів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури супроводжується активними інноваційними процесами, пов'язаними із Законом України «Про вищу освіту» (2014 рік), Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті (2002 рік), Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту (2004 рік), Концепцією Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки (2011 рік), Національною стратегією з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016 рік), модернізацією Державного стандарту та нового змісту вищої освіти, у зв'язку з чим й удосконалюються освітні програми, рівень адаптованості випускників закладів вищої освіти до професійної діяльності.

Аналіз досліджень. Концептуальні засади підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності відображені у працях В. Абрамова, Л. Ареф'єва, Б. Ашмаріна, Е. Белозерцева, В. Беспалько, О. Бондаревської, Ю. Брановського, О. Булгакова, М. Віленського, Е. Вільчковського, Л. Волошко, М. Воробйова, О. Демінського, Ю. Драгнева, Т. Круцевича, В. Кульчицького, В. Омеляненка, А. Петровського, Л. Матвеева, О. Онопрієнко, В. Сагатовського, Л. Сущенко, О. Тимошенко, О. Шабаліна, Б. Шияна, Ю. Шкрєбтія.

Особливості підготовки майбутніх вчителів фізичної культури розглядали О. Ажиппо, Л. Ареф'єва, О. Атамась, В. Бальсевич, Л. Демінська, П. Джуринський, А. Заїкіна, Є. Захарна, Л. Іванова, Р. Карпюк, Т. Круцевич, Л. Сущенко, О. Тимошенко, А. Цьось, Б. Шиян; концепції та моделі професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих

навчальних закладах описано у працях О. Дубасенюк, Н. Ничкало, В. Орлова, В. Радкевич.

У педагогічній теорії аналіз проблеми підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності показав, що цій проблемі науковці приділяють увагу, але не досить. Вважаємо, що в освітньому процесі закладу вищої освіти випускники повинні фахово опанувати педагогічну майстерність і цінності фізичної культури на належному рівні, який забезпечить оптимальний рівень адаптованості майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та з'ясувати стан адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури, присвячений проблемі адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі педагогічної практики, показав, що існує низка суттєвих проблем у вітчизняній освітній практиці: об'єктивна потреба суспільства в майстерних фахових вчителів фізичної культури; зростаючі вимоги щодо підвищення рівня педагогічної майстерності та спортивної вправності для впровадження сучасних педагогічних ідей та інноваційних технологій; необхідність оновлення змісту професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури з урахуванням адаптації до професійної діяльності; здатність майбутніх вчителів до цілеспрямованого професійного саморозвитку, конструктивного вдосконалення педагогічної діяльності, формування спортивної та професійної майстерності відповідно до новітніх соціокультурних вимог.

Важливими чинниками зазначених проблем є неналежна готовність до професійної діяльності та рівень адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності. На процес адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності впливають такі фактори: трансформації змісту підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в закладах вищої освіти; соціальна значущість і престижність професії; індивідуальний розвиток і становлення особистості майбутніх вчителів; набуття практичного досвіду майбутніми вчителями щодо впровадження інноваційних та цифрових тех-

нологій в освітній процес; цілеспрямоване оволодіння педагогічною майстерністю та професіоналізмом; професійна активність і готовність майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності.

Система підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в закладах вищої освіти зорієнтована на забезпечення готовності фахівців до професійної діяльності. Вона повинна враховувати усі складники навчально-виховного та організаційного процесів закладу освіти. Майбутні вчителі фізичної культури повинні володіти професійними компетентностями щодо підвищення мотивації до занять фізичною культурою із пріоритетом оздоровчої спрямованості, комплексного підходу формування розумових і фізичних якостей школярів, прищеплення культури до фізичного вдосконалення та систематичного зміцнення здоров'я, формування у здобувачів освіти самооцінки власних сил і можливостей на принципах індивідуального підходу, вдосконалення фізичної і психологічної підготовки школярів, психолого-педагогічного діагностування, активного використання інноваційних методів, засобів і форм фізичного удосконалення.

Значущим етапом здобуття педагогічної майстерності майбутніх вчителів фізичної культури є набуття професійного досвіду у процесі педагогічної практики. У процесі проходження педагогічної практики для майбутніх вчителів фізичної культури важливими є низка завдань:

1. Розвиток індивідуального педагогічного досвіду, поглиблення практичної освітянської діяльності щодо розвитку фізичної культури школярів.

2. Розвиток мотиваційного потенціалу (внутрішніх мотивів до саморозвитку, самовизначення, гармонійного становлення особистості педагога), індивідуальних і фахових якостей, професійного самовдосконалення фахової діяльності.

3. Удосконалення професійних вмій і навичок на подальшу самореалізацію, набуття фахового досвіду педагогічного самоствердження.

4. Формування самоствердження та вироблення власного стилю педагогічної діяльності.

5. Нагромадження досвіду педагогічної майстерності щодо фізичного виховання та ефективного навчання здобувачів освіти.

6. Формування компетенцій щодо ефективного вирішення організаційно-навчальних і методичних завдань.

7. Оволодіння інноваційними технологіями, педагогічними компетентностями роботи зі школярами.

8. Цілеспрямоване формування навичок проведення занять і гуртків, сприятливих умов для засвоєння теоретичного та практичного матеріалу школярами із проведенням педагогічної рефлексії.

9. Удосконалення особистісно-професійних надбань, власного стилю педагогічної діяльності та впровадження їх в освітню практику.

10. Формування навичок творчо-наукових досліджень для розвитку здібностей і самореалізації здобувачів освіти.

На думку А. Корха, майбутнім вчителям фізичної культури слід вміти організувати заняття, виховувати культуру, здійснювати спортивний відбір, планувати навчально-тренувальні завдання, контроль та облік, корекцію занять, створювати матеріально-технічне забезпечення. Науковець вважає, що оцінювати діяльність педагога необхідно відповідно до його професійних якостей, серед яких стабільність складу навчальної групи, виконання учнями контрольних нормативів, спортивні результати, культура вихованців та їхня громадська активність, якість ведення освітньої документації, підвищення свого професійного рівня, готовність до професійної діяльності з використанням інноваційних методик і технологій (Карпюк, Сущенко, 2008: 69).

Ж. Холодов зазначає про такі компоненти готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності: підготовленість до процесу фізичного виховання; практична діяльність на уроці; контроль за ефективністю педагогічного процесу фізичного виховання (Холодов, 2001: 112). Форми і зміст діяльності майбутніх вчителів фізичної культури, які відображаються у їхній готовності до професійної діяльності, охарактеризував дослідник Є. Ільїн. Науковець проаналізував особливості класної та позакласної роботи, проведення занять у спортивних гуртках і секціях, організацію спортивних змагань, свят і туристичних походів, спортивних ігор, проведення просвітницької роботи з учнями та батьками, забезпечення фізичного виховання учнів у таборах праці та відпочинку, роботи за місцем проживання (Ільїн, 2000: 94).

Вивчення проблеми адаптованості майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у науковій літературі та педагогічній практиці здійснювали за допомогою комплексу теоретичних і емпіричних методів дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення навчально-методичної і психолого-педагогічної літератури, нормативно-правових документів у сфері освіти, наукових праць у галузі психології, педагогіки та

методики фізичної культури; систематизація стандартів вищої освіти (освітні програми, навчальні плани, робочі програми, навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін); бесіда, спостереження, анкетування, тестування стану адаптованості майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності.

Діагностика адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності спрямована на розв'язання таких завдань: підбір та адаптація наявних методів діагностики за визначеними компонентами, розроблення авторської методики діагностики адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності для визначення рівня адаптованості фахівців; з'ясування та обрахування результатів вихідного рівня адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності.

Для виявлення стану адаптованості майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності було розроблено методику «Діагностика адаптованості майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності», що включала авторські анкети, методи діагностування інших науковців, значна частина з яких була адаптована до проблематики дослідження та удосконалена відповідно до визначених компонентів (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, практично-діяльнісний, особистісно-результативний), критеріїв (усвідомлення потреб, прагнень і цілей адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності; надбання адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі педагогічної практики; наявність адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до виконання різних видів професійної діяльності у процесі педагогічної практики; розвиненість провідних значущих якостей майбутніх вчителів фізичної культури до здійснення професійної діяльності) з відповідними показниками. До цього етапу наукового дослідження було залу-

чено 197 майбутніх вчителів фізичної культури і 12 викладачів названих вище закладів освіти.

Одержані результати дослідження дозволили оцінити рівні адаптації майбутніх вчителів фізичної культури з використанням модифікованих та авторських діагностик для з'ясування рівнів вияву основних показників визначених критеріїв за виявленими компонентами як середню арифметичну оцінку зазначених методів діагностики. Результати визначення рівнів адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності відображено в табл. 1.

Одержані результати дослідження дозволили встановити вихідні рівні сформованості адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності за визначеними компонентами з урахуванням основних показників критеріїв.

З метою діагностування сформованості адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності використано такі методи: спостереження, анкетування, тестування, модифіковані та авторські діагностики. Аналіз результатів засвідчив, що 31,24% майбутніх вчителів фізичної культури перебувають на низькому рівні сформованості адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності, більшість осіб (49,31%) перебувають на середньому рівні, на достатньому рівні перебувають 16,70% майбутніх вчителів. Незначна кількість (3,74%) майбутніх вчителів фізичної культури засвідчили високий рівень. Враховуючи одержані результати, ми дійшли висновку про потребу адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності. Результати відображено на рис. 1.

Аналіз результатів дослідження показав, що рівень адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності є невідповідним і недостатнім за такими причинами необхідності: виявлення педагогічних умов, необхідних для удосконалення освітнього процесу з метою адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до

Таблиця 1

Узагальнені результати діагностики адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності

Компоненти	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%
Мотиваційно-ціннісний	12	6,09	47	23,86	77	39,09	61	30,96
Когнітивно-пізнавальний	4	2,03	34	17,26	81	41,12	78	39,59
Практично-діяльнісний	8	4,06	45	22,84	81	41,12	63	31,98
Особистісно-результативний	5	2,54	29	14,72	85	43,15	78	39,59
Середній показник:		3,68		19,67		41,12		35,53

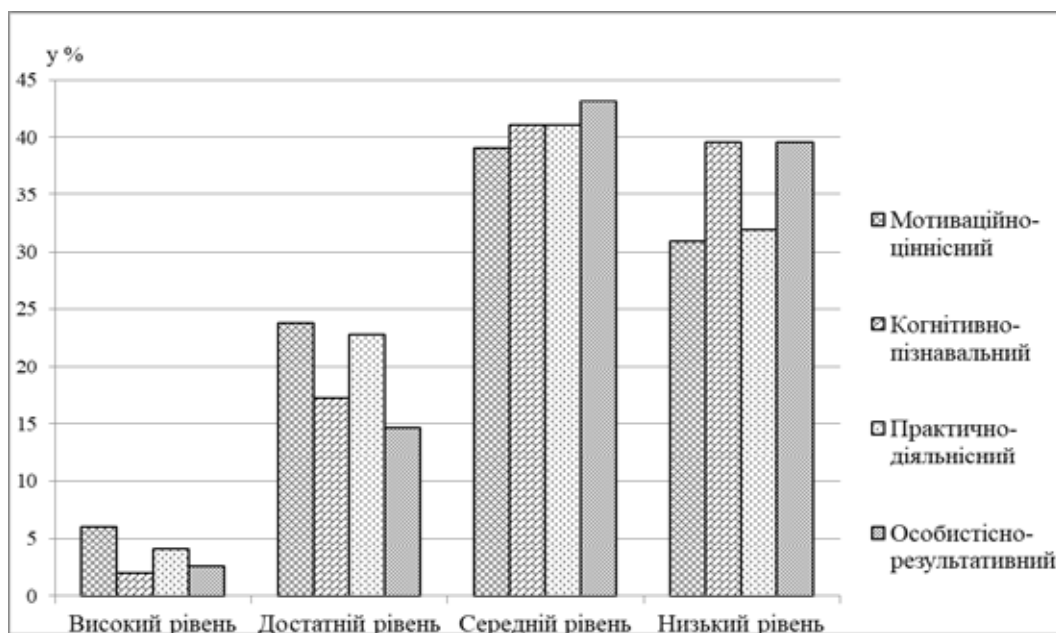

Рис. 1. Результати показників рівнів адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності

професійної діяльності; удосконалення та модернізація освітнього процесу з орієнтацією на практичну спрямованість майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності, підвищення інтересу майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі педагогічної практики, впровадження поетапної адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі педагогічної практики, використання інноваційних методів для адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі педагогічної практики, організація самостійної роботи майбутніх вчителів фізичної культури на засадах компетентнісного підходу; необхідність удосконалення програм навчальних фахових дисциплін, педагогічної практики, зорієнтованих на адаптацію майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності.

Висновки. На основі одержаних результатів дослідження робимо висновок, що у педагогіч-

ному аспекті найбільший інтерес становить стан адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності, що ґрунтується на набутому досвіді, легко актуалізується, піддається розвитку в процесі навчання та педагогічної практики. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури за умови всебічної й ґрунтовної фахової підготовки передбачає освітні заходи, спрямовані на оволодіння практичних навичок до професійної діяльності, удосконалення важливих якостей фахівців, формування професійного інтересу здобувачів освіти до майбутньої діяльності.

Варто зазначити, що ця стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні використання інноваційних методів для адаптації майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі педагогічної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 512 с.
2. Карпюк Р. П., Сущенко Л. П. Термінологія вищої фізкультурної освіти з напрямку «Адаптивне фізичне виховання» : навч. посібник. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. 112 с.
3. Холодов Ж. К. Теория и методика физического воспитания и спорта. Москва : Академия, 2001. 472 с.
4. Antonovsky A. The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health promotion international*. 1996. Vol. 11. № 1. P. 11–18.
5. Birch D. A., Chaney M., Wallen E. Developing School Health Education Advocacy Skills Through College Personal Health Courses. *Health Education Teaching Techniques Journal*. 2011. Vol. 1. P. 70–86.
6. Buultjens M., Robinson P. Enhancing aspects of the higher education student experience. *Journal of Higher Education Policy and Management*. 2011. Vol. 33(4). P. 337–346.

REFERENCES

1. Ilin E. P. Motivatsiya i motivyi. [Motivation and motives]. Saint Petersburg. Petersburg : Peter, 2000. 512 p. [in Russian].
2. Karpiuk R. P., Sushchenko L. P. Terminolohiia vyshchoi fizkulturnoi osvity z napriamku "Adaptyvne fizychne vykhovannia". [Terminology of higher physical education in the field of "Adaptive physical education"]. Navch. google. Lutsk : Volinska oblasna drukarnya, 2008. 112 p. [in Ukrainian].
3. Holodov Zh. K. Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya i sporta. [Theory and methods of physical education and sports]. Moscow : Academy, 2001. 472 p. [in Russian].
4. Antonovsky A. The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health promotion international*, 1996. Vol. 11. № 1. P. 11–18 [in English].
5. Birch D. A., Chaney M., Wallen E. Developing School Health Education Advocacy Skills Through College Personal Health Courses. *Health Education Teaching Techniques Journal*, 2011. Vol. 1. P. 70–86 [in English].
6. Buultjens M., Robinson P. Enhancing aspects of the higher education student experience. *Journal of Higher Education Policy and Management*. Vol. 33(4). P. 337–346 [in English].